

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ» ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
імені О.М.ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Затверджено

на засіданні вченої ради ННІ
історії та соціогуманітарних
дисциплін імені
О.М.Лазаревського
Національного університету
«Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка

Андрій КАТОЛИК

“30” квітня 2025 року

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ ДО АСПІРАНТУРИ НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ
В ГАЛУЗІ ЗНАНЬ «В» КУЛЬТУРА, МИСТЕЦТВО
та ГУМАНІТАРНІ НАУКИ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ: В 10 ФІЛОСОФІЯ**

Пояснювальна записка

Програма призначена для вступників до аспірантури, які бажають здобути ступінь вищої освіти доктора філософії зі спеціальності В-10 філософія на базі кваліфікаційного рівня магістр або спеціаліст.

Відповідно до Правил прийому до Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка у 2025 році абітурієнти на основі ступеня магістра або спеціаліста, проходять вступне випробування. Мета іспиту – визначити глибину знань предмету філософія, в обсязі необхідному для магістра або спеціаліста. А також з додаткових філософських дисциплін даного напрямку підготовки.

Програма фахового іспиту з філософії побудована на основі типової навчальної програми для вищих закладів освіти. У програмі виділені основні розділи курсу: історія філософії, онтологія, антропологія, гносеологія, аксіологія, соціальна філософія, культурологія, логіка, релігієзнавство, етика та естетика.

Оцінювання відповіді вступника до аспірантури проводиться за шкалою до 100 балів.

Загальний час проведення екзамену – не більше 1 астрономічної години на абітурієнта.

ТЕМИ ВСТУПНИХ ВИПРОБУВАНЬ ФІЛОСОФІЯ

Сутність філософії та її функції. Місце філософії в самопізнанні людини. Зміст і значення терміну «філософія». Філософія і світогляд. Світогляд як духовно-практичний спосіб відношення людини до світу. Структура світогляду.

Історичні типи світогляду та їх співвідношення з філософією: міфологічний, релігійний, науковий, філософський. Філософія як теоретична основа світогляду.

Предмет філософії. Проблема визначення предмету філософії. Функції філософського знання. Структура філософії. Світоглядний і методологічний характер філософського знання. Різноманітність форм філософування. Поняття архетипу.

Східна філософія. Проблема «Схід – Захід» в сучасній філософії та культурології. Особливості східного і західного типів філософування. Джерела, провідні ідеї та напрямки філософської думки Стародавньої Індії. Канонічні джерела, провідні ідеї та напрями філософії Стародавнього Китаю.

Антична філософія. Передумови розвитку та основні етапи античної філософії. Ранньогрецька натурфілософія та онтологізм античної класики (досократики). Філософсько-антропологічні вчення античної класики і доби еллінізму. Вчення про ідеї, теорія пізнання та концепція ідеальної держави Платона. Метафізика Аристотеля: категоріальний аналіз світу.

Пізньюантична філософія: школи, ідеї, представники. Філософська традиція Стародавнього Риму.

Філософська думка Середніх віків та епохи Відродження. Виникнення середньовічної парадигми західноєвропейської філософії. Релігійний характер філософської думки. Історичні умови формування та характерні риси філософії середніх віків. Філософсько-теологічне вчення Аврелія Августина. Патристика і схоластика. Філософська система Фоми Аквінського. Реалізм і номіналізм. Християнський раціоналізм та пізньюсередньовічна містика.

Соціокультурні передумови формування філософської думки епохи Відродження. Людина і світ в епоху Ренесансу. Провідні напрямки: гуманістичний антропологізм, неоплатнізм, натурфілософія. Філософські ідеї пізнього Відродження.

Філософія Нового часу. Філософське обґрунтування нової картини світу. Проблема методу наукового пізнання: емпіризм та раціоналізм. Поняття субстанції XVII – XVIII століть. Проблеми буття, людини і суспільства у філософії Просвітництва. Французький матеріалізм XVIII століття.

Філософська думка в культурі Київської Русі. Українська міфологія, провідні світоглядні архетипи. Дохристиянські витoki української філософії. Особливості типу української філософської парадигми.

Онтологічна та гносеологічна проблематика у києво-руській філософії. «Велесова книга». Проблема людини, моралі та історії в «книжництві».

Етапи розвитку Української філософії в XV – XVIII ст. Філософія періоду українського Ренесансу та бароко. Духовні пошуки І. Вишенського. Філософія Києво-Могилянської академії. Філософська система Г. Сковороди. Вчення Сковороди про людину. Історія розвитку філософської думки в Чернігівському колегіумі.

Українська філософська думка XIX-XX ст. Українська філософія XIX ст. Філософські погляди Т.Шевченка, М.Гоголя. Філософія серця П.Юркевича. Історіософські концепції М.Костомарова, П.Куліша. Філософія реалізму та поступу І.Франка. Соціально-історична філософія М.Драгоманова та М.Грушевського.

Українська філософська думка сучасності. Проблеми людини у філософії XX ст.

Західноєвропейська філософія XIX ст. Проект «Модерн». Німецька класична філософія. Німецьке просвітництво. Трансцендентальна філософія І. Канта. Система та метод філософії Гегеля. Філософські погляди Л. Фейєрбаха. Філософські погляди К. Маркса. Значення німецької класичної філософії в історії філософської думки.

Перегляд класичної моделі світо розуміння. Філософія волі А. Шопенгауера і Ф. Ніцше. Філософія науки (О. Конт, Дж. Міль, Авенаріус, Е. Мах). Філософія життя (герменевтика, інтуїтивізм, російський космізм).

Посткласична філософія Заходу. Феноменологічна і екзистенціальна філософія (Гуссерль, Камю, Сартр, Хайдеггер). Психологізм. Релігійна філософія XX ст. Сучасний стан неомізму. Аналітична філософія (Дж. Мур, Б. Рассел, Л.Вітгенштейн). Постпозитивізм. Комунікативна філософія. Від структуралізму до постмодернізму (структуралізм, М. Фуко, Деріда, Ліотар). Проект «Постмодерну»: поняття та основні принципи.

Філософія буття. Поняття і типи онтології. Форми і рівні буття. Небуття. Буття і субстанція. Поняття «світ». Категоризація світу. Проблема матерії як субстанції. Єдність матерії, руху, простору і часу. Діалектика як філософське вчення про розвиток і зв'язки.

Онтологічний переворот у філософії XX ст. Феноменологічне розуміння світу. Онтологія М. Хайдеггера. Релігійно-етичний зміст онтології К. Ясперса.

Проблеми свідомості і пізнання у філософії. Проблема свідомості у філософії. Суб'єкт, об'єкт і предмет пізнання. Види пізнання. Проблема істини. Пізнання і творчість. Сучасне розуміння науки. Загальнонаукові методи емпіричного та теоретичного рівнів. Основні сучасні методології наукового дослідження. Сучасна філософія як методологія науки.

Наукове пізнання. Філософські проблеми наукового пізнання. Метод і методологія наукового пізнання. Методи емпіричного рівня пізнання. Методи теоретичного дослідження. Проблеми методології наукового

пізнання в новітній філософії Заходу (постпозитивізм, герменевтика, постструктуралізм).

Основні проблеми філософської антропології. Релігійно-міфологічна антропософія. «Натуралістична» антропософія. Філософські проблеми антропогенезу. Сфери буття людини. Філософія як самоусвідомлення людини. Масова свідомість.

Унікальність та універсальність феномену людини в світі. Проблема сутності та існування людини. Свобода, творчість та відповідальність як ознаки людського буття. Особистість як соціокультурна форма індивідного буття. Різноманітність форм реалізації людини. Проблема людської «самості». «Я» та «інші».

Поняття екзистенції та екзистенційне уявлення щодо сутності людського існування. Діяльнісне розуміння сутності людини в неомарксизмі. Проблема людини в сучасній комунікативній філософії.

Соціальна філософія. Поняття соціального в філософії. Соціум як історичний процес. Предмет та структура соціальної філософії. Джерела та рушійні сили суспільного розвитку. Основні підходи до розуміння суспільства. Суспільство і природа. Сучасна екологічна криза.

Філософія історії. Філософія історії: предмет та етапи розвитку. Філософські концепції історичного розвитку доби Модерну. Матеріалістичне розуміння історії (марксистська версія). Філософські версії суспільного розвитку в XX столітті (М. Бердяєв, К. Ясперс, Т. Адорно, К. Поппер). Філософія історії доби Постмодерну.

Стадіальна та цивілізаційна парадигми осягнення історії (О. Шпенглер, А. Тойнбі). Прогнози та перспективи розвитку сучасної цивілізації (Ф.Фукуяма, С. Гантінгтон, Е. Тоффлер).

Філософія культури та аксіологія. Філософія культури. Культура і цивілізація. Сенс людського існування. Основні загальнолюдські цінності. Проблема цінностей в класичній і сучасній філософії.

Проблема цінностей в герменевтичній феноменології Поля Рікера. Комунікативне обґрунтування ціннісних орієнтацій. Стратегія майбутнього. Сутність феномену глобалізації та його основні аспекти. Глобальні проблеми людства.

Філософія природи і техніки. Поняття природи в історії філософії. Опозиція природи та культури. Світоглядне коріння сучасної екологічної кризи.

Глобалізація та цивілізаційні проблеми сучасності. Проблема глобалізації та її аспекти. Філософське осмислення глобальних проблем сучасності. Футурологія: основні моделі майбутнього.

ЛОГІКА

Логіка як наука. Походження терміну «логіка». Визначення предмету логіки як науки. Нормативний характер логіки. Становлення логіки як самостійної науки. Традиційна і сучасна логіка.

Значення логіки. Основні функції логіки.

Поняття як форма мислення. Загальна характеристика поняття як форми мислення. Закон оберненого відношення між обсягом і змістом поняття. Класифікація понять за змістом та об'ємом. Узагальнення і обмеження як основні операції з поняттями.

Логічний поділ понять. Дихотомічний та поділ за видовібною ознакою.

Прості та складні судження. Судження як форма відтворення предмету в динаміці. Загальна характеристика простого судження. Суб'єкт і предмет судження. Логічний сполучник. Види суджень. Поняття простого та складного судження. Атрибутивні судження та їх види. Розподіленість термінів в атрибутивних судженнях.

Складні висловлювання. Види модальних суджень. Контфактичні, аналітичні та синтетичні судження. Поняття логічної зв'язки. Види складних суджень: кон'юнктивні, диз'юнктивні, умовні, еквівалентні, заперечні.

Основні закони логіки. Поняття закону. Наукові закони і закони формально логічні. Специфіка логічних законів і принципів.

Взаємозв'язок логічних законів, їх методологічне і практичне значення у процесі мислення. Основні принципи правильного мислення.

Поняття безпосереднього умовиводу. Простий категоричний силізм. Загальна характеристика умовиводу. Структура умовиводу. Поняття логічного слідування, доведення, виводу і логічного наслідку.

Безпосередні та опосередковані умовиводи. Види безпосередніх умовиводів: перетворення, обернення, протиставлення предикату.

Поняття дедуктивних умовиводів та їх основні види.

Суперечка та її характеристики. Поняття еристики. Логічна основа суперечки. Основні характеристики раціональної суперечки. Класифікації різновидів суперечки: за метою, за кількістю, за публічністю, за формою.

Умови раціональної суперечки. Лояльні прийоми суперечки. Аргументація і доведення. Поняття та способи спростування.

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО

Релігія як соціально-історичне і духовне явище. Характеристика наукової дисципліни релігієзнавство. Філософсько-культурологічний підхід – розгляд релігії «ззовні». Богословський підхід до вивчення релігії. Поняття апологетики і питання доведення буття Бога: онтологічне, космологічне, телеологічне, моральне, історичне, психологічне, праксеологічне.

Елементи і структура релігійної системи. Віра, віровчення, культ і організація як чотири основні частини релігії. Інтерпретації походження релігії та основні принципи класифікації: мертві та живі релігії, природні та релігії одкровення, світові та національні тощо.

Поняття «національної релігії». Релігії Давнього Сходу: культ Ніла та культ царя в релігіях Давнього Єгипту, шумерська релігія Давньої Месопотамії. Релігії Античного світу: пантеон і почитання героїв в Стародавній Греції, священнодійства в Стародавньому Римі.

Релігії Індії: індуїзм, джайнізм, сикхізм. Релігії Китаю: міфологічні уявлення, конфуціанство, даосизм. Релігії Японії: синтоїзм. Зороастризм. Іудаїзм.

Історія християнства: витоки, віровчення, еволюція. Православ'я, католицизм та протестантизм. Основи біблієзнавства. Основи християнського віровчення і культу. Проблема виникнення християнства з погляду соціальної філософії та релігієзнавства. Виникнення християнства та етапи його розповсюдження. Введення християнства в Київській Русі.

Постанови і рішення Вселенських соборів. Символ віри. Поняття «догми» і спільні догмати для всіх напрямів християнства. Молитва, пости, таїнства у християнстві. Улаштування православної церкви. Автокефальні церкви. Церковна ієрархія в православ'ї. Культ святих і православні свята.

Католицизм. Ватикан і папства. Догматика і віровчення. Культ, паломництво, чернецькі ордени. Найважливіші події з історії католицизму. Відмінності догматики у католицизмі і православ'ї. Відмінності культу й організації.

Реформація і становлення основних протестантських напрямків. Історичні, політичні, соціально-економічні і культурні аспекти протестантизму. Найважливіші протестантські напрямки: лютеранство, кальвінізм, англіканство, методизм, баптизм, адвентизм.

Загальне введення до Священного Письма. Науки про біблійний текст. Географічне осмислення біблійних текстів. Історичне осмислення біблійних текстів.

Одкровення. Богонатхненність Біблії. Поняття про Переказ. Структура книги: Старий і Новий Заповіти. Історія перекладів. Основи біблійного світобачення: творення, людина і перші заповіді, гріхопадіння.

Іслам та буддизм. Зміст ісламу та його соціальна функція. Священна Книга ісламу – Коран. Фундаментальні підвалини віровчення і культова практика ісламу: п'ять «стовпів». Інші джерела культу – Суна і шаріат. Мусульманське право.

Основні історичні школи ісламу: харіджити, друзи, суфізм. Сунізм і шіїзм – як провідні напрями сучасного ісламу. Панісламізм і сучасний ісламський фундаменталізм.

Умови виникнення і становлення буддизму. Постать основоположника – Шак'ямуні. Доктрина буддизму: «чотири благородні істини». Вчення про восьмиступінчастий шлях спасіння.

«Трипітака» (три кошика) як основне першоджерело. Буддійська філософія. Хінаяна, махаяна, ламаїзм – основні напрями в буддизмі. Поняття дзен-буддизму.

Релігія та сучасність. Особливості класифікації віровчень неорелігій і їх культів. Нетрадиційні культу та неорелігії в Україні. Основні напрями сучасної релігійної філософії.

Вільнодумство і свобода совісті в історії України. Правові акти про свободу віросповідання в Україні. Сучасна українська георелігійна ситуація.

ЕСТЕТИКА

Основні проблеми естетики. Історія становлення естетичної думки. Формування предмету естетики. Співвідношення естетичної та художньої діяльності. Сучасні дискусії щодо предмету естетики. Місце естетики у системі філософських наук.

Структура естетичного знання. Принципи нормативної естетики. Формування естетичної культури сучасної людини.

Естетичне як ступінь безпосереднього відчуття. Основні естетичні категорії: прекрасне та потворне, піднесене та низьке, трагічне і комічне.

Особливості естетичної свідомості та її структура. Естетичні чуття. Природне й соціальне в естетичному почутті. Естетичний смак, його антиномічність. Критерії «правдивості» естетичного смаку. Ідеал як уявлення про естетичну досконалість життя і досконалу людину.

Мистецтво як соціальне явище. Основні теорії походження мистецтва. Поліфункціональність мистецтва (пізнавально-евристична, художньо-концептуальна, інформаційна і комунікативна, виховна, гедоністична тощо). Мистецтво та інші форми суспільної свідомості.

Художній образ як специфічна форма відображення дійсності в мистецтві. Художня творчість як вид естетичної діяльності. Митець і суспільство. Зміст і форма твору мистецтва.

Система мистецтв і види мистецтв: декоративно-прикладне, архітектура, театр, кіно, музика, живопис, література, скульптура. Особливості мистецтва XX ст. Естетичне сприйняття художнього твору. Естетична культура особистості.

ЕТИКА

Основні проблеми етики. Етика: предмет, завдання, функції, основні категорії. Основні етичні вчення.

Роль моралі в суспільстві. Структура моральної свідомості та її основні елементи.

Моральні норми та принципи моралі. Поняття моральнісного ідеалу. Добро і зло, їх ціннісна специфіка. Історичні типи осмислення морального добра (натуралістичне, метафізичне, суб'єктивістське та соціологічне тлумачення). Моральне зло. Основні різновиди уявлень про зло в історії світової культури.

Життя як найвища моральна цінність. Етичний вимір категорії «свобода»: «свобода для» і «свобода від». Проблема моральної необхідності. Моральний зміст категорії «щастя» та його зв'язок із сенсом життя.

ЛІТЕРАТУРА РЕКОМЕНДОВАНА ДО ПІДГОТОВКИ:

Підручники та посібники.

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. – К.: Генеза, 1996. – 369 с.
2. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. – К., 1996.
3. Горак Г.І. Філософія. – К., 1997.
4. Історія філософії України. Підручник /Тарасенко М.Ф., Русин М.Ю. та ін./ - К., 1994.
5. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. – Мюнхен-Львів, 1995.
6. Нестеренко В.Г. Вступ до філософії: онтологія людини. – К., 1995.
7. Петрушенко В.Л. Філософія: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. – К.: „Каравела”, Львів: „Новий світ-2000”, 2001. – 448 с.
8. Філософія. Курс лекцій. Навчальний посібник /І.В. Бичко та ін./ - К.: Либідь, 1993. – 576 с.
9. Філософія. Навчальний посібник (курс лекцій) / За ред. І.Ф. Надольного. – К.: Вікар, 1997. – 620 с.
10. Філософія /За ред. І.В. Бичко. – К., 2002.
11. Філософія: Словник-довідник: Навчальний посібник / Надольний І.Ф., Черушева Г.Б., Пархоменко В.В. та ін. – 2-е вид. – К., 2009. – 284 с.

Першоджерела.

1. Арістотель. Метафізика. – Харків, 2020
2. Бекон Ф. Новий Органон – Доступ: <https://oll.libertyfund.org/titles/bacon-novum-organum> (англ.)
3. Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990.
4. Гайдегер М. Час і буття. – К., 1991.
5. Г'юм Д. Трактат про людську природу. – К., 2003.
6. Гельвецій К.А. Про людину, її розумові здібності та її виховання. К., 1994. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Helvetsii_Klod_Adrian/Pro_liudynu_ii_rozumovi_zdibnosti_ta_ii_vykhovannia/
7. Гоббс Т. Левіафан, або суть, будова і повноваження держави церковної та К.: Дух і Літера, 2000. Режим доступу: <http://aps-ua.org/wpcontent/uploads/2017/03/%D0%B3%D0%BE%D0%B1%D0%B1%D1%81.pdf>
8. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
9. Драгоманов М.І. Літературно-публіцистичні праці. – К., 1970.
10. Декарт Р. Метафізичні розмисли. К.,2000
11. Декарт Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках. К.: ТанDEM, 2001.
12. Камю А. Міф про Сізіфа. Бунтівна людина.– К., 2022.
13. Лок Джон. Два трактати про правління К., 2020.

14. Ляйбніц Г.-В. Принципи природи і благодаті, засновані на раціо // Філософська думка: український науково-теоретичний часопис. – К., 2008. – № 4. – С. 25–43.
15. Ляйбніц Г. В. Монадологія [Текст] / Г. В. Ляйбніц // Sententiae. – 2013. – № 1. – С. 151- 177.
16. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. – К., 1993.
17. Ортега-і-Гассет Х. Що таке філософія? – К., 1991.
18. Паскаль Б. Думки. К.: Дух і Літера, 2009. Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Pascal_Blaise/Dumky.pdf
19. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Тв. в 2-х т. – К., 1994.
20. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду. К., 2001.
21. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії. – К., 1995.
22. Шевченко Т. Щоденники. – К., 1991.
23. Юркевич П. З науки про людський дух. Вибране. – К., 1993.

Релігієзнавство.

1. Абеляр П. Історія моїх страждань. Листування Абеяра й Елоїзи / П'єр Абеляр ; [пер. з лат. Р. Паранько]. Львів : Літопис, 2004. 136 с.
2. Августин Аврелій. Сповідь. Львів : Свічадо, 2021. 356 с.
3. Антоніс Фірігос. Вступ до історії патристичної та візантійської філософії від початків християнства до іконоборства). Львів: Видавництво УКУ, 2017. 280 с.
4. Баумейстер А. Тома Аквінський: вступ до мислення. Бог, буття і пізнання. Київ: Дух і літера, 2012. 408 с. 19
5. Гордієнко М.С. Нові православні св'яті. – К., 1991.
6. Григорій Богослов. П'ять слів про богослов'я. Львів: видавництво УКУ, 2018. – 270 с.
7. Ібн Сіна. Книга Спасіння. К.: Темпора, 2020. 592 с.
8. Кондзьолка В. Історія середньовічної філософії. Львів: Видавництво «Світ», 2001. 320 с.
9. Рассел Б. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П.Тарашука. Київ: Основи, 1995. 759 с.
10. Пашук А.І. Нариси з історії філософії середніх віків. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 712 с. 10. Татаркевич В. Історія філософії. Т.1, Львів: Свічадо, 1999. 352 с.

Логіка.

1. Арутюнов В.Х., Кирик Д.П., Мішин В.М. Логіка: Навч. посібник для економістів. – К., 2000.
2. Бандурка О.М., Тягло О.В. Курс логіки: Підручник. – К., 2002.
3. Єришев А.А., Лукашевич Н.П. Логіка. – К., 1999.
4. Жеребкін В.Є. Логіка: Підручник для юрид. ф-тів. – К., 2001.
5. Івін О.А. Логіка. – К., 1996.
6. Ішмуратова А.Т. Вступ до філософської логіки. – К., 1997.
7. Карамішева Н.В., Бовтач С.В. Навчальний посібник з логіки. – Львів, 1996.

8. Конверський А.Є. Логіка: Підруч. для вузів. – К., 2004.
9. Марценюк С.П. Логіка: Конспект лекцій. – К., 1993.
10. Руденко К.П. Логіка. – К., 1976.
11. Хоменко І.В. Логіка – юристам. – К., 1997.
12. Хоменко І.В., Алексюк І.А. Основи логіки. – К., 1996.
13. Тарський А. Обґрунтування наукової семантики // Філософ. і соціол. Думка. – 1996. – №1-2.

Етика та естетика.

1. Естетика. Підручник. //Л.Т.Левчук, Д.Ю.Кучернюк, В.І.Панченко. – К., 1997.
2. Етика ділового спілкування. //Г.К.Чмут, Г.П.Чайка. – К., 2003.
3. Етика. Навч. посібник. // Т.Г.Аболіна, В.В. Єфименко. – К., 1992.
4. Левчук Л.Т. Західноєвропейська естетика ХХ ст. – К., 1997.
5. Малахов В.А. Етика: курс лекцій. – К., 2000.
6. Шеломенцев В.М. Етикет і сучасна культура спілкування. – К., 2003.

Електронні ресурси.

<http://www.filosofa.net/>

http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php

http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/FIL_XX/index.html

Критерії оцінювання знань вступників до аспірантури

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ECTS	Значення ECTS	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою	
					екзамен	залік
90 – 100	A	відмінно	Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили	Високий (творчий)	відмінно	за ра хо ва но
83 – 89	B	добре	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв’язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)	добре	
75 – 82	C	добре	Студент вміє зіставляти. Узагальнювати систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження			

68 – 74	D	задовільно	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	задовільно	
60 – 67	E	достатньо	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35 – 59	FX	не задовільно з можливістю повторного складання семестрово-го контролю	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно	не зараховано
0 – 34	F	не задовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Студент володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів			